

Sklonidba imenica u suvremenim hrvatskim gramatikama

Barišić, Luka

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:304965>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-06-14**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Juraja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Luka Barišić

SKLONIDBA IMENICA U SUVREMENIM HRVATSKIM GRAMATIKAMA

Završni rad

Mentorica: prof. dr. sc. Sanda Ham, u trajnom zvanju

Osijek, 2015.

Sadržaj

Uvod.....	1
Hrvatski jezikoslovci i slovnice 19. stoljeća.....	2
Zagrebačka filološka škola.....	3
Hrvatski vukovci.....	5
Hrvatski jezikoslovci i zbivanja u 20. stoljeću.....	8
Podjela imenica prema genitivu jednine.....	10
A-vrsta.....	10
E-vrsta.....	13
I-vrsta.	14
Podjela imenica prema rodu	15
Imenice muškoga roda.....	16
Imenice ženskoga roda.....	18
Imenice srednjega roda.....	20
Zaključak.....	21
Literatura.....	22

Uvod

U ovome radu bit će prikazana i uspoređena dva načina podjele imenica u suvremenim hrvatskim gramatikama. Jedan je način podjela imenica prema genitivu jednine na tri imeničke vrste koje se po sklonidbenim nastavcima nazivaju: a-vrsta, e-vrsta, i-vrsta. Takav način podjele i sklonidbe imenica zastupljen je u suvremenim hrvatskim gramatikama čiji su autori jezikoslovci-sljedbenici zagrebačke filološke škole. Drugu pak struju čine tzv. „hrvatski vukovci“, tj. sljedbenici djelovanja i shvaćanja srpskoga jezikoslovca i folklorista Vuka Karadžića koji, između ostalog, zastupaju podjelu imenica prema gramatičkome rodu. Detaljno će biti opisane imeničke sklonidbe prema dvama načinima podjele, a bit će dosta riječi i o djelovanju te odnosu dviju glavnih jezikoslovnih škola u 19. stoljeću, o gramatikama 20. stoljeća i o suvremenim hrvatskim gramatikama.

Hrvatski jezikoslovci i slovnice 19. stoljeća

U filološkom smislu 19. stoljeće dijeli se na 3 razdoblja: ilirsko razdoblje (od 30.-ih godina do polovice stoljeća), razdoblje filoloških škola (od polovice stoljeća do 90.-ih godina) te razdoblje pobjede hrvatskih vukovaca (posljednje desetljeće 19. stoljeća)¹. U prvoj polovici 19. stoljeća, u okviru hrvatskog narodnog preporoda javlja se ilirizam; pokret koji uz politički ima i književnonormativni program. Iz toga se programa razvila zagrebačka filološka škola (mogla bi se nazvati i ilirskom, ali ilirizam nestaje u drugoj polovici 19. stoljeća). Škola nastavlja štokavsku gramatičarsku djelatnost što znači da je u temelju književnoga jezika štokavština, „ona koja je već u u starijim gramatikama zadobila oblik književnoga jezika“ (Ham, 2006.: 66.), ali teži i postizanju ujednačenoga jezika u cijeloj Hrvatskoj. Načela zagrebačke škole izrekao je Adolf Veber Tkalčević 1884.: „Zagrebačka je škola imala zadatak, da kajkavce i čakavce privedu kolo štokavacah, kako bi se razširilo književno polje. Nebi bilo mudro, da su za taj cilj poprimili Ilirci, međjukojimi je bilo i štokavacah, namah skrajnju štokavštinu, jer bi time morali žrtvovati silu dobrih riečih i frazah kojih štokavština nepozna.“ (Ham, 2006.: 67.) Jedno od izrazitih obilježja zagrebačke filološke škole stari su padežni nastavci zajednički svim trima dijalektima. Hrvatski vukovci stare padežne nastavke „ne poznaju“. „Djelatnost je hrvatskih vukovaca usmjerena stvaranju zajedničkoga jezika Hrvata i Srba, a njihove su gramatike prenositeljice jugoslavenske ideje koja je u 19. st. probujala među hrvatskim intelektualcima, pa tako i među nekim jezikoslovcima i književnicima. Najkraće i najjednostavnije rečeno, bez pomnijeg raščlanjivanja složenih političkih i nacionalnih odnosa, vukovci polaze od zamisli da su Hrvati i Srbi jedan narod i da kao jedan narod trebaju imati zajednički jezik.“ (Ham, 2006.: 125.)

„I dok jezikoslovci zagrebačke filološke škole pri normiranju polaze od pisane hrvatske književnumjetničke i književnojezične tradicije, svjesni da je književni jezik iznad mjesnih govora i dijalekata, hrvatski vukovci pri normiranju polaze od usmenog štokavskog izričaja i od živoga govora.“ (Ham, 2006.: 69.) Zagrebačka škola iz štokavskoga je, dakle, prihvatila najviše oblika, a iz čakavskog i kajkavskog one koji su pravilniji te nisu nestali iz štokavskog, dok hrvatski vukovci smatraju da dobar štokavac „ne poznaje“ čakavizme i kajkavizme.

¹ Podjela prema Ham, 2006.: 65.

Zagrebačka filološka škola

Najznačajniji zagrebački slovničari bili su Vjekoslav Babukić, Antun Mažuranić i Adolf Veber Tkalčević, a slovnice nadahnute idejama zagrebačke filološke škole nastaju u cijeloj Hrvatskoj od 1836. (prva Babukićeva slovnica)² do 1891. (Vitanovićeva gramatika)³. One nastavljaju normativnim putem zacrtanim još od Kašića, ali se polako osuvremenjuju poprimajući nove oblike potpuno u skladu s principom „elastične stabilnosti“ i prije nego što ga je definirala praška škola i u hrvatsku normativistiku uveo Ljudevit Jonke sredinom 20. st.. „Iz slovnice u slovicu ponešto se osuvremenjivalo, ali je književni jezik u načelu ostajao isti.“ (Ham, 2006.: 68.)

Postoje zajednička obilježja svih slovnica zagrebačkih slovničara pa se govori o normi zagrebačke filološke škole. Najlakše se zagrebačka škola prepoznaje po morfonološkom pravopisu, nesinkretiziranim nastavcima u dativu, lokativu i instrumentalu množine, te nastavku *-ah* za genitiv množine, kojega ustvari nisu izgovarali, ali zbog kojeg su dobili pogrdni naziv „ahavci“. „U hrvatskim knjigama tiskanim prije 1900. u genitivu množine pisao se i nastavak *-ah*: *Na zasljepljenje domorodacah i tuđinah. Način mišljenja otacah naših.*“ (Babić, Težak, 2007.: 330.) Jedna od prepoznatljivih značajki gramatika zagrebačke škole podjela je imenica prema nastavku u genitivu jednine što je ujedno i glavni predmet proučavanja ovoga rada. Taj je model Bartol Kašić preuzeo iz latinskih gramatika, a slijede ga sve stare hrvatske gramatike. Imenice se sklanjaju po jednoj od triju imeničkih sklonidbi (*a*, *e* ili *i*) te pripadaju *a*-vrsti, *e*-vrsti ili *i*-vrsti, ovisno o tome koji nastavak imaju u genitivu jednine. U dativu, lokativu i instrumentalu množine nesinkretizirani su nastavci (D mn. *žen-am*, L mn. *žen-ah*, I mn. *žen-ami*), a dativ i instrumental dvojine u svih su imenica s nastavcima *-ima*, *-ama* (konj-*ima*, mačk-*ama*, mjest-*ima*). Nesinkretizirane nastavke imaju svi ostali slavenski jezici, ali i svi nenovoštokavci (staroštokavci, čakavci i kajkavci). U gramatikama zagrebačke filološke škole pravilan je raspored navezaka u zamjeničko-pridjevnoj sklonidbi: G jd. *sam-oga*; D jd. *sam-omu*; L jd. *sam-om*; I jd. *sam-im*. Znanaglasni akuzativ jednine zamjenice *ona* glasi *ju*. *Prema* i *protiv* slažu se s dativom, *mimo* se slaže s genitivom. Glagolski pridjevi sadašnji i prošli posebna su sklonjiva vrsta participa: N *goreća kuća*, G *goreće kuće*. Pravopis je morfonološki, slijedi načelo Vjekoslava Babukića: „Piši za oči, govori za uši.“ Što se slovopisa tiče: *tj,ć=ć*, *dj,gj=đ* (dž se

²Osnova slovnice slavjanske narječja ilirskoga, 1836.

³Gramatika hrvatskoga jezika za škole i samouke, 1880.

javlja samo kod Babukića). Do 1876. *jat* se bilježi kao *ě*, samoglasno *r* kao *ěr*, od 1876. *jat* se bilježi kao *ie*, *je*, samoglasno *r* kao *r*. Neki od primjera karakterističnog nazivlja zagrebačke filološke škole su: *slovnica*, *samostavnik*, *pridavnik*, *brojnik*, *zaima*, *spol*, *osobno zaima*, *glagoljna osoba*, *prošlo vrijeme*, *predlog*, *veznik*, *uzkličnik* ili *umetak*, *prislov* (*prilog*).

Gramatika Vjekoslava Babukića *Osnova slovnice slavjanske narječja ilirskoga* prva je gramatika zagrebačke filološke škole. Izlazila je od desetog do petnaestog broja *Danice* 1836. godine. Bila je temelj književnojezične koncepcije zagrebačke filološke škole i normativna gramatika sve do kraja 19. stoljeća. „Jezično je ostvarila ono na što su politički pozivali ilirci- na ujedinjenje *Slavonaca*, *Dalmatina* i *Horvata Zagoraca*, dakle svih Hrvata. Iako je ilirizam poznatiji po svojoj sveslavenskoj ideji, u zagrebačkim slovnicama sveslavenstva nema, ondje je u konkretnim normativnim rješenjima hrvatski jezik, a tako je i u Babukića.“ (Ham, 2006.: 71.) Veliku je ulogu Babukić odigrao u širenju Gajeva slovopisa, ali i u usmjeravanju prema jekavštini. Potaknut velikim uspjehom prve gramatike, Babukić 1854. tiska veliku *Ilirsku slovnicu*, prvu znanstvenu gramatiku.

Služeći se Babukićevom *Osnovom slovnice slavjanske narječja ilirskoga* Antun Mažuranić napisao je *Temelje ilirskoga i latinskoga jezika za početnike* 1839. koji promiču jekavsku štokavštinu i Babukićevu normu. *Temelji* su mu 1859. bili temelj za pisanje *Slovnice Hèrvatske za gimnazije i realne škole* koja je odigrala veliku ulogu u oblikovanju hrvatskog književnog jezika. „Babukićeva je pravila i primjere Antun Mažuranić ponešto usustavio i preglednije izložio, ponešto dopunio, a ponešto osuvremenio, ali ostajući na smjeru koji je zacrtao V. Babukić i zadržavajući načelne književnojezične odrednice: morfonološki pravopis i pripadajući mu ilirski slovopis; osim *-ah* u genitivu množine, prihvaća i Babukićeve nastavke *-ø*, *-ov*, *-ev*, ali uz napomenu da je genitiv na *-ah* 'najpravii'; nesinkretizirane množinske nastavke u svim padežima...“ (Ham, 2006.: 81.) Adolf Veber Tkalčević autor je *Skladnje ilirskoga jezika za srednja učilišta* 1859., 1862., pretisak: *Slovnica hervatska za srednja učilišta* 1871., 1873., *Slovnica hervatska za srednja učilišta* 1876., a osim toga autor je i dviju manjih slovnica: *Latinska slovnica za male gimnazije* i *Slovnica za četvrti razred katoličkih glavnih učionah u Carevini austrijskoj*. Veberova gramatika izazvala je polemiku s Vatroslavom Jagićem koji načelno zamjera to što *Skladnja* nije mladogramatičarska, tj. nije se priklonila mladogramatičarskom dijakronijskom pristupu, što se danas gleda kao jedna od vrlina. Dakle, Veberova *Skladnja* ima sinkronijski opis i primjere suvremenih književnika kao argumente, što nam daje uvid u hrvatski književni jezik 19. stoljeća. „Veberovom *Slovnicom hrvatskom* (1876.) završava prevlast zagrebačke filološke škole u gramatičarskim priručnicima.“ (Tafrá, 1995.: 158)

Hrvatski vukovci

„Hrvatskom vukovskom gramatikom smatra se ona hrvatska gramatika u kojoj se prepoznaju književnojezična obilježja koja normiraju Vuk Stefanović Karadžić i Đuro Daničić, a hrvatskim vukovcima smatramo hrvatske pristaše Karadžićeve i Daničićeve norme. Zanimljivo je pripomenuti da su filološku školu hrvatskih vukovaca suvremenici nazivali Daničićevom školom.“ (Ham, 2006.: 125.) Postoje obilježja vukovskih gramatika prema kojima se točno može prepoznati koja je gramatika i u kojoj mjeri vukovska. Najizrazitije su razlike u odnosu na zagrebačku normu fonološki pravopis (načelo „piši kao što govoriš“), sinkretizirani nastavci u dativu, lokativu i instrumentalu množine (*-ama, -ima: sokolov-ima, sel-ima, žen-ama, kost-ima*) i genitiv množine bez završnoga *-h* (nastavak je *-a, -i*): G.mn. sokol-*a*, G.mn. sel-*a*, G.mn.žen-*a*, G.mn. kost-*i*. Uz to, kriterij je podjele imenica gramatički rod. Nema dvojine. Zanaglasni akuzativ jednine zamjenice *nju* glasi *ju*. Nepravilan je raspored navezaka u zamjениčko-pridjevnoj sklonidbi: G.jd. sam-*oga*, D.jd. sam-*omu*, L.jd. sam-*om*, I.jd.sam-*im*. Glagolski pridjevi sadašnji i prošli ne postoje kao posebna sklonjiva vrsta participa. Lokativ je sedmi padež, instrumental šesti. *Prema* se slaže s lokativom, a *protiv* s genitivom, *mimo* se slaže s akuzativom. Pravopis je fonološki, prema Karadžićevu načelu: „Piši kako govoriš.“ Dugi se odraz *jata* bilježi kao *ije*, a kratki kao *je*, samoglasno *r* bilježi se bez popratnog *è*, a uvedena su slova *đ* i *dž*, ne upotrebljava se *tj*, nego samo *ć*. Neki od primjera karakterističnog nazivlja su: *gramatika, imenica, pridjev, broj, lična zamjenica, glagolsko lice, pređašnje vrijeme, predlog, savez, prilog, usklik*. „Književnojezična normativna obilježja hrvatskih vukovskih gramatika nisu potpuna kao u vlastitih im uzora, Vuka Stefanovića Karadžića i Đure Daničića – obično su u raskoraku između vukovske norme i norme zagrebačke škole i obično je riječ o gramatikama miješanih jezičnih obilježja.“ (Ham, 2006.: 128.)

Pišući *Grammatik der illyrischen Sprache wie solche im Munde und Schrift der Serben und Kroaten gebräuchlich ist* 1854., Andrija Torkvat Brlić služio se Karadžićevom, Miklošičevom, Daničićevom, Brličevom (očevom) gramatikom, ali i Babukićevom slovnicom. Govori o razlikovnoj ulozi nastavaka, dopušta oblike sa *h* ili *v, j* (*gluh-gluv, čoha-čoja*) i jednačenje po tvorbenom mjestu na granici riječi u I.jd. zamjenice *on*. Svi se ti oblici potvrđuju i u Babukićevoj slovnici. „Uz novoštokavske sinkretske padeže oba Brlića donose i dubletne, neizjednačene, normirane ilirskim gramatikama. Tako oni zapravo nastavljaju hrvatsku gramatičarsku tradiciju koja je upravo za te padeže dopuštala dublete, a koja je prekinuta ilirskom jezičnom koncepcijom

zbog ideoloških razloga jer su stariji nastavci objedinjavali razdvojeno tronarječno tkivo hrvatskoga jezika.“ (Tafra, 1995.: 160.) Najizrazitiju sličnost s gramatikama zagrebačke filološke škole čini upravo podjela imenica u tri vrste prema sklonidbenom nastavku u genitivu jednine. Takav gramatički model pojavljuje se i u gramatici Pere Budmanija *Grammatica della linguaserbo-croata (illirica)* iz 1867., koja je u načelu razlikovna, što znači da Budmani jasno razlikuje vukovsku od zagrebačke norme te usporedno izlaže osobitosti obje norme. Prednost ipak daje vukovskim rješenjima, ali ne zanemaruje rješenja zagrebačke škole nego ih jasno ističe, jasnije nego njegov prethodnik Andrija Torkvat Brlić ili sljednici Ivan Danilo, Mirko Divković i Rudolf Strohal. „Prva Danilova gramatika, *Grammatica della lingua illirica* (Zadar, 1855.), pisana je talijanskim jezikom, ali prema normi zagrebačke škole. Druga je Danilova gramatika *Slovnica za srednja učilišta nižeg razreda* (Zadar, 1873.), pisana hrvatskim jezikom, ali prema vukovskoj normi. Tako je Danilo drugi hrvatski slovnica (prvi je Jagić) koji je iz zagrebačkog tabora prešao u vukovski.“ (Ham, 2006.: 135.) I prve gramatike Mirka Divkovića pisane su jezikom zagrebačke škole, a kada je hrvatska norma promijenjena i Divković usklađuje svoje norme s promjenom, od zagrebačkih gramatika postaju vukovske. “Strohalovu slovnice (*Hrvatska slovnica za srednje i nalike im škole*, 1893.) valja pamtiti po dvojem: prva je hrvatska slovnica koja je napisana Brozovim pravopisom (objavljenim samo godinu dana prije Slovnice), i sukladnim mu slovopisom (ije/je; ć, ali ne i tj; đ, ali ne i gj, dj; dž); prva je hrvatska slovnica u kojoj nesinkretizirani nastavci ne samo da nisu dopisani u zagradama kao u ostalih hrvatskih vukovskih gramatika, nego uopće nisu ni spomenuti. Čak i Maretić koji sedam godina poslije Strohala objavljuje pobjedonosnu vukovsku gramatiku, spominje nesinkretizirane nastavke.“ (Ham, 2006.: 149.) Uz *Hrvatski pravopis* Ivana Broza iz 1892. i *Rječnik hrvatskog jezika* Franje Ivekovića i Ivana Broza, ključna je za promjenu dotadašnje hrvatske književnojezične norme *Gramatika hrvatskog ili srpskoga jezika* Tome Maretića. Nije slučajnost da se reforma provedena na vukovskim temeljima dogodila upravo u vrijeme kada je Tomo Maretić postao saborskim zastupnikom. Dakle, hrvatski su vukovci nadvladali zagrebačku školu ponajprije zahvaljujući politici, a ne jezikoslovnom postignuću. Maretićeva gramatika napisana je isključivo prema uzoru na djela Vuka Karadžića i Đure Daničića, a tadašnja književnost i suvremeni književnici koji su pisali jezikom zagrebačke škole (A. Šenoa, A.Kovačić, J.Kozarac, K.S. Gjalski) posve su zanemareni i proglašeni jezično zastarjelima. Čak su se i krivotvorila djela hrvatskoga romantizma i realizma, a njihov izvorni jezik predočavan je kao pokrajinski i zastarjeli. Iako je Maretićeva gramatika u načelu opisna, iz opisa se jasno čita preporuka da je dobro samo ono što je štokavsko, odnosno zapisano u Karadžića i Daničića. I naslovom (mogao je jezik nazvati samo hrvatskim imenom kao što su to učinili i Divković i Strohal) i

književnojezičnom normom i svojim metajezikom i pisanim izvorima kojima se služio, Maretić je zanijekao istinu o višestoljetnom funkcioniranju hrvatskog književnog jezika, namećući lažnu nauku da je Vuk Karadžić začetnik i jedini izvor pravilna hrvatskoga književnog jezika, iako na koncu Vukova jezika nebi niti bilo bez hrvatske književne prošlosti i starih hrvatskih književnika.

„Katičić je utvrdio da je Karadžić na književnom polju imao velik utjecaj na ilirce, ali da na području književnoga jezika, međutim, ilirci imaju s Karadžićem zajedničko samo jedno: novoštokavsku dijalekatsku osnovicu standardnoga jezika.“ (Tafra, 1995.: 172.)

Hrvatski jezikoslovci i zbivanja u 20. stoljeću

Nakon burnog 19. stoljeća, u 20. stoljeću dolazi do smirivanja jezikoslovnih zbivanja i djelatnosti. Ne postoje više suprostavljene filološke škole, u gramatikama su načelno ujednačena normativna rješenja, ne postoje gramatike suprostavljenih normi budući da je normizacija završila pobjedom vukovaca pa je norma zagrebačke škole u potpunosti potisnuta. Norma u gramatikama 20. stoljeća usklađena je s onom u gramatici Tome Maretića, pa se može reći da je u nas zaživjela maretićevska norma. „Maretićevska se rješenja u određenim razdobljima rashrvaćuju, u određenima pohrvaćuju, a općenito se osuvremenjuju. Naravno, rashrvaćivanje je na djelu kada Hrvatska nema državnopravne samostalnosti, a pohrvaćivanje kada je Hrvatska u samostalnoj državi. Međutim, ni jedna se gramatika 20. st. ne odmiče od *štokavštine novih oblika* pa su razlike među gramatikama pojedinačne, a ne načelne naravi. S obzirom na međusobne različitosti u pojedinačnim normativnim rješenjima, hrvatske se gramatike 20. st. mogu razvrstati u 4 skupine: 1) hrvatske gramatike od početka 20. st. do 1940., 2) hrvatske gramatike od 1940. do 1945., 3) hrvatske gramatike od 1945. do sedamdesetih godina, 4) suvremene hrvatske gramatike.“ (Ham, 2006.: 163. – 164.)

Za prvo razdoblje karakterističan je štokavski purizam i učvršćivanje maretićevske norme. Osim Maretićeve nastalo je u ovome razdoblju još pet gramatika: Rešetarova *Elementar-Grammatik der kroatischen (serbischen) Sprache* 1916., Strohalova *Gramatika današnjeg hrvatskog književnog jezika* 1928., Dujmušićev *Repetitorij hrvatske slovnice* 1933., Benešićeva *Gramatyka języka chorwackiego czyli serbskiego* 1937. i Florschützova *Gramatika hrvatskog jezika* 1940.

U razdoblju Nezavisne Države Hrvatske (1940.-1945.) prvi su korak u pohrvaćivanju rashrvaćenog učinili Petar Guberina i Kruno Krstić 1940. djelom *Razlike između hrvatskog i srpskog književnog jezika*. Florschützova *Gramatika hrvatskoga ili srpskog za srednje i slične škole* 1941. mijenja naziv u *Hrvatska slovnica*. Posljednje je djelo u ovom razdoblju *Nacrt hrvatske slovnice, Glasovi i oblici u poviestnom razvoju*, Blaža Jurišića iz 1944.

Od 1945. počinju nove unitarističke zabrane u hrvatskome jezikoslovlju, uspostavljena je Titova Jugoslavija. U ovome razdoblju nastaju Brabec-Hraste-Živkovićeva *Gramatika hrvatskoga ili srpskog jezika* 1952., Jonkeova *Kratka gramatika hrvatskosrpskog jezika* 1965., Hammova *Kratka gramatika hrvatsko-srpskoga jezika za strance* 1967. i *Gramatika iz Jezičnog savjetnika s gramatikom* Slavka Pavešića i Zlatka Vinca, 1971. Prema godini prvog izdanja (1966.) u ovo

razdoblje pripada i Težak-Babićeva gramatika, ali budući da se 15. izdanje te gramatike upotrebljava i danas, svrstava se u suvremene gramatike.

Suvremenim gramatikama nazivamo gramatike kojima se danas služimo. Riječ je o gramatikama koje su nastajale od 70.-ih godina 20. stoljeća, a novim se izdanjima osuvremenjuju i prate promjene u suvremenom jeziku pa su potpuno primjenjive i danas. Postoji pet takvih gramatika: Težak-Babićeva *Gramatika hrvatskog jezika* (najnovije izdanje 2004.), Institutova *Hrvatska gramatika* (najnovije izdanje 2003.)na kojoj su radili Eugenija Barić, Mijo Lončarić, Dragica Malić, Slavko Pavešić, Mirko Peti, Vesna Zečević i Marija Znika, Akademijina velika gramatika koja se sastoji od tri knjige; *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku* (Stjepan Babić,najnovije izd. 2002.), *Sintaksa hrvatskog književnog jezika* (Radoslav Katičić, najnovije izd. 2002.), *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika* (Stjepan Babić, Dalibor Brozović, Milan Moguž, Slavko Pavešić, Ivo Škarić, Stjepko Težak, 1991.), Raguževa *Praktična hrvatska gramatika* (1997.) i *Školska gramatika hrvatskog jezika* (2005.) Sande Ham.

Podjela imenica prema genitivu jednine

Kriterij podjele imenica prema nastavku za genitiv jednine na imeničke vrste: *a-vrsta*, *e-vrsta*, *i-vrsta* zastupljen je gotovo u svim suvremenim hrvatskim gramatikama, dakle u gramatikama koje su danas normativne i u upotrebi. Imenice koje u genitivu jednine imaju nastavak -a, pripadaju *a-vrsti*, imenice koje u genitivu jednine imaju nastavak -e pripadaju *e-vrsti*, imenice koje u genitivu jednine imaju nastavak -i pripadaju *i-vrsti*. Nastavci se dodaju na osnovu koja se u pravilu dobije ako se u genitivu jednine izostavi nastavak. Sve imenice koje pripadaju istoj vrsti imaju iste padežne nastavke. Po *a-vrsti* sklanjaju se imenice muškoga i srednjeg roda, po *e-vrsti* većinom imenice ženskoga roda i neke muškoga, a po *i-vrsti* imenice ženskoga roda. Pri opisu imeničkih vrsti i sklonidbi u ovome radu upotrijebljene su velika Akademijina gramatika *Glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika* i *Školska gramatika* Sande Ham (po broju stranica najdulja i najkraća), zbog toga što obje gramatike donose cjelovit i vjerodostojan uvid u podjelu i sklonidbu imenica. U *Školskoj* je *gramatici* sklonidba imenica prikazana na vrlo pregledan, ekonomičan i metodičan način, a u *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnog jezika* opis je sklonidbi i imeničkih vrsti vrlo opširan, detaljan, ali sistematičan.

A-vrsta

A-vrsti pripadaju imenice muškoga roda koje nisu imenice odmila niti završavaju na -a i sve imenice srednjega roda. Za tvorbu padeža *a-vrste* nastavci su dvojaki, jedni su za muški rod, a drugi za srednji rod. Prema nominativu jednine *a-vrsta* muškoga roda dijeli se na imenice koje u tome padežu imaju nastavak - \emptyset i na imenice koje u tome padežu imaju nastavak -o/-e. Prema nastavcima u nominativu nazivaju se imeničke promjene: npr. imenica *stol*, *vrste* je *a*, *nulte* (- \emptyset) je *promjene*. U imenica - \emptyset *promjene* nominativ je jednak osnovi. Završava na suglasnik ili na -o (koje u kosim padežima alternira sa l): *panj*, *kotao*. Neke imenice imaju u jednini, a druge u množini proširene osnove, koje nastaju tako da se ispred nastavka umetne posebni morfem, infiks (umetak), npr. *gavran-ov-i*. Nastavak -o u nominativu jednine imaju imenice koje se završavaju na nenepčani suglasnik, a nastavak -e u nominativu jednine imenice koje se završavaju na nepčani suglasnik. Sklonidba imenica muškoga roda *a-vrste* i - \emptyset *promjene* glasi

ovako: N jd. *konj-∅*, G jd. *konj-a*, D jd. *konj-u*, A jd. *konj-a*, V jd. *konj-u*, L jd. *konju*, I jd. *konj-em*, N mn. *konj-i*, G mn. *konj-a*, D mn. *konj-ima*, A mn. *konj-e*, V mn. *konj-i*, L mn. *konj-ima*, I mn. *konj-ima*, imenica muškoga roda vrste *a* i *-o* promjene: N jd. *Mark-o*, G jd. *Mark-a*, D jd. *Mark-u*, A jd. *Mark-a*, V jd. *Mark-o*, L *Mark-u*, I jd. *Mark-om*, a sklonidba imenica vrste *a* i *e* promjene: N jd. *Alozij-e*, G jd. *Alozij-a*, D jd. *Alozij-u*, A jd. *Alozij-a*, V jd. *Alozij-e*, L jd. *Alozij-u*, I *Alozij-em* (osobna imena nemaju množinske nastavke). U nominativu jednine u nekih imenica dolazi do vokalizacije (l>o), npr. *kotao*>*kotla*, prisutno je i nepostojano *a* koje u kosima padežima ispada pa se jedan do drugoga mogu naći dva suglasnika različita po zvučnosti zbog čega će doći do jednačenja suglasnika po zvučnosti (*vrabac*>*vrabca*>*vrapca*). Akuzativ jednine bit će jednak genitivu ako imenica znači živo biće, a ako imenica znači što neživo bit će jednak nominativu. U vokativu jednine u imenica koje u nominativu jednine imaju nastavak *-∅* mogu biti dva nastavka: *-e*, *-u*. Nastavak *-u* imaju imenice kojima osnova završava na nepčanic: *kralj-u*, *prijatelj-u*, a nastavak *-e* imenice kojima osnova završava na nenepčanic: *brat-e*, *Marin-e*. U instrumentalu jednine također mogu biti dva nastavka: *-om*, *-em*. Nastavak *-em* imaju imenice kojima osnova završava na nepčanic i *c*: *nož-em*, *novc-em*, a nastavak *-om* imenice kojima osnova završava na nenepčanic ili nepčanic i ako je u tome slogu samoglasnik *-e*: padež *-om*, *Beč-om*. Oba nastavka, *-om* i *-em* imaju imenice sa završetkom *ar*: *mornarom* ili *mornarem*. U množini imenica kojima osnova završava na *k,g,h* ispred nastavka *-i* provodi se sibilizacija: *junak-i* > *junaci*. U genitivu množine većina imenica ima nastavak *-ā* koje se izgovara dugo: *dan-ā*, *prvak-ā*. Imenice koje u nominativu jednine imaju nepostojano *a*, imaju *ga* i u genitivu množine: *lonac-ā*, *vrabac-ā*, dok imenice stranoga podrijetla nemaju nepostojano *a* u nominativu jednine, a također imaju u genitivu množine: *asistenat-ā*, *talenat-ā*. Nastavak *-i* u genitivu množine imaju imenice koje znače mjere: *sati*, *hvati*, *mjesec-i*, imenica *ljudi*, imenice *crv*, *mrav*, *prst*, *zub*, *nokat* mogu imati nastavak *-i*, i nastavak *-a*, imenice *gost*, *prst*, *nokat* mogu imati nastavak *-iju*.

Sve su imenice srednjega roda *a*-vrste. U nominativu jednine mogu imati nastavke: *-o* (imenice s nepčanom osnovom: *sijel-o*, *vin-o*), *-e* (imenice s nepčanom osnovom: *polj-e*, *smeć-e*, s osnovom na *-c*: *lic-e*), *-∅* (imenice koje u svim kosim padežima, osim akuzativa, osnovu proširuju suglasnicima *t,v,n*: *lane-lanet-a*, *podne-podnev-a*, *tjeme-tjemen-a*), *-a* (samo imenice: *dob-a*, *pradob-a*, *međudob-a*) Sklonidbe glase ovako: N jd. *jezer-o*, G jd. *jezer-a*, D jd. *jezer-u*, A jd. *jezer-o*, V jd. *jezer-o*, L jd. *jezer-u*, I jd. *jezer-om*, za imenice srednjega roda vrste *a*, *-o* promjene, za imenice *a* vrste, *-e* promjene: N jd. *grožd-e*, G jd. *grožd-a* D jd. *grožd-u*, A jd. *grožd-e*, V jd. *grožd-e*, L jd. *grožd-u*, I jd. *grožd-em*, imenice *-∅* promjene: N jd. *vrijeme-∅*, G jd.

vremen-a, D jd. *vremen-u*. A jd. *vrijeme-ø*, V jd. *vrijeme-ø*, L jd. *vremen-u*, I jd. *vremen-om*, a imenica srednjega roda *a vrste* i *a promjene*: N jd. *dob-a*, G jd. *dob-a*, D jd. *dob-u*, A jd. *dob-a*, V jd. *dob-a*, L jd. *dob-u*, I jd. *dob-om*. Nastavci se za množinu svih triju promjena jednaki a regom glase: *-a, -a, -ima, -a, -a, -ima, -ima*. U imenica na *-ø* koje znače mlada živa bića: *tele-ø*, *janje-ø*, *ždrijebe-ø*, umjesto oblika za *množinu* upotrebljavaju se zbirne imenice: *telad-ø*, *janjad-ø*, *ždrijebad-ø*, koje se sklanjaju prema sklonidbi jednine ženskog roda vrste *i*. Imenice **čud-o**, **neb-o**, **tijel-o**, **uh-o** u množini mogu osnovu proširiti s **es**, ali ne moraju: N jd. *čud-o* → N mn. *čudes-a* ili *čud-a*, N jd. *neb-o* → N mn. *nebes-a* ili *neb-a*, N jd. *tijel-o* → N mn. *tjeles-a* ili *tijel-a*, N jd. *uh-o* → N.mn. *ušes-a* ili *uh-a*. Imenice *oko* i *uho* osim osjetila, mogu značiti i predmete – uho na loncu, oko na mreži ili pletivu. Ako znače predmete, u množini se sklanjaju kao imenice srednjega roda: N **ok-a**, G **ok-a**, D **oč-ima**, A **ok-a**, V **ok-a**, L o **oč-ima**, I **oč-ima**.

E-vrsta

E-vrsti pripadaju imenice ženskoga roda s nastavkom *-a* u nominativu jednine, npr.: **žen-a**, **ptic-a**, **kuć-a**, imenice muškoga roda s nastavkom *-a* u nominativu jednine: **vojvod-a**, **slug-a**, **Matij-a**, i sve ostale imenice muškoga i ženskoga roda koje u genitivu jednine imaju nastavak *-e*. Po *e-vrsti* sklanja se većina imenica ženskoga roda. Imenice koje pripadaju *e-vrsti* imaju *-a* *promjenu* ili *-o* *promjenu*, a sklonidbe glase: N jd. *žen-a*, G jd. *žen-e*, D jd. *žen-i*, A jd. *žen-u*, V jd. *žen-o*, L jd. *žen-i*, I jd. *žen-om*, za *-a* *promjenu* i: N jd. *med-o*, G jd. *med-e*, D jd. *med-i*, A jd. *med-u*, V jd. *med-o*, L jd. *med-i*, I jd. *med-om*, za *-o* *promjenu*. Nastavci za množinu imenica *e-vrste* za obje su promjene isti i glase redom: *-e*, *-a*, *-ama*, *-e*, *-e*, *-ama*, *-ama*. U dativu i lokativu jednine imenica kojima osnova završava na **k**, **g**, **h** ispred nastavka *-i* može se provesti sibilizacija: **Lik-i** → **Lic-i**, **knjig-i** → **knjiz-i**, **svrh-i** → **svrs-i**. U ženskih se imena i imenica koja znače stanovnice mjesta sibilizacija ne provodi: **Anki**, **Brođanki**, **Osječanki**, kao niti u mnogih općih imenica: **baka-baki**, **papiga-papigi**, **juha-juhi** itd. Vokativ jednine može imati različite nastavke: **-o**, **-e**, **-a**: **žen-o**, **kraljic-e**, **Dink-a**. U genitivu množine tri imenice imaju nastavak **-u**: **ruk-u**, **nog-u**, **slug-u**. Nastavak **-ā** mogu imati sve imenice, a ako im osnova završava na dva suglasnika u G.mn. mogu imati nepostojano *a* (djevojk-a→djevojak-a, **žrtv-a**→**žrtav-a**). Ako se ne umetne nepostojano *a* imenica može imati i nastavak *-i* (djevojk-**i**, **žrtv-i**) Prednost treba dati obliku s nepostojanim *a*. Imenica *mati* u svim padežima osim u nominativu i vokativu osnovu proširuje s **er** : G jd. *matere*, D jd. *materi*, A jd. *mater*, V jd. *mati*, I jd. *materom*.

I-vrsta

I-vrsti pripadaju samo imenice ženskoga roda i to one s nastavkom $-\emptyset$ u nominativu jednine, zbirne imenice na $-ad$ (momčad- \emptyset , unučad- \emptyset , telad- \emptyset itd.), množina imenica oko, uho: oč-**i**, uš-**i**, imenica **kći**. Imenice *i vrste* sklanjaju se ovako: N jd. *jesen- \emptyset* , G jd. *jesen-i*, D jd. *jesen-i*, A jd. *jesen- \emptyset* , V jd. *jesen-i*, L jd. *jesen-i*, I jd. *jesen-i*, N mn. *jesen-i*, G mn. *jesen-i*, D mn. *jesen-ima*, A mn. *jesen-i*, V mn. *jesen -i*, L mn. *jesen-ima*, I mn. *jesen-ima*. Imenice: *misao, pogibao, ravan, plijesan, sablazan* u nominativu i akuzativu jednine imaju nepostojano *a*. U nominativu i akuzativu jednine *l* se zamjenjuje s *o* na kraju riječi (N jd. *misao* –G jd. *misli* – A jd. *misao*) U instrumentalu jednine većina imenica može imati dva nastavka: *-i, -ju*. (gladi-glađu, ljubavi-ljubavlju, kosti-košću). Ispred nastavka *-ju* imenička se osnova jotira (glad+**ju**→glađu, kost+**ju**→košću), pojavljuje se i epentetsko *l* (ljubav+**ju**→ljubavlju) te se provodi jednačenje zatvornika po tvorbenom mjestu (kost+**ju**→kosću→košću). Zbirne imenice na $-ad$ (momčad- \emptyset , unučad- \emptyset , telad- \emptyset itd.) ne mogu imati nastavak *-ju*. U genitivu množine sve imenice mogu imati nastavak *-i*, (momčad-*i*, kost-*i*, ljubav-*i*), a samo neke imenice mogu imati nastavak *-iju* (kost-*iju*, kokoš-*iju*, oč-*iju*). Imenice *oči, uši* u jednini su srednjega roda, a ako ne znače osjetila, nego npr. oko na pletivu, uho na loncu, tada su i u množini srednjega roda: *oka, uha*. Ako pak znače osjetila, u množini su ženskoga roda. Imenica *kći* u svim padežima osim u nominativu jednine osnovu proširuje s **er** (N jd. *kći*, G jd. *kćeri*, D jd. *kćeri*, N mn. *kćeri*, G mn. *kćeri*, D mn. *kćerima*, itd.)

Podjela imenica prema rodu

Iako se u svih suvremenih hrvatskih gramatika koje su normativne imenice dijele prema nastavku za genitiv jednine, postoje i gramatike nastale u razdoblju suvremenih gramatika, a koje slijede vukovsko načelo podjele imenica prema kriteriju gramatičkoga roda na imenice muškoga, ženskoga i srednjega roda. Takva je npr. *Gramatika hrvatskog jezika* Josipa Silića i Ive Pranjkovića iz 2005. godine. Sklonidba je u *Gramatici* definirana kao ukupnost oblika imenica, zamjenica, pridjeva i brojeva *jedan, dva, tri* i *četiri*. Na pomalo nepregledan način donosi *nastavke prvo za imenice muškoga roda za živo i neživo pa zatim za imenice ženskoga i srednjega roda*. Tako su nastavci za (1) imenice muškoga roda: $-\emptyset$ za nominativ jednine (za *živo-kovač- \emptyset* , za *neživo-parobrod- \emptyset*), *-a* za genitiv jednine (za *živo-kovač-a*, za *neživo-parobrod-a*), *-u* za dativ jednine (za *živo-kovač-u*, za *neživo-parobrod-u*) itd., *-o* za nominativ jednine (*Mark-o*), *-a* za genitiv jednine (*Mark-a*), *-u* za dativ jednine (*Mark-u*) itd., *e* za nominativ jednine (*Hrvoj-e*), *-a* za genitiv jednine (*Hrvoj-a*), *-u* za dativ jednine (*Hrvoj-u*) itd.; (2) za imenice ženskoga roda: *-a* za nominativ jednine (*prirod-a*), *-e* za genitiv jednine (*prirod-e*), *-i* za dativ jednine (*prirod-i*) itd., $-\emptyset$ za nominativ jednine (*radost- \emptyset*), *-i* za genitiv jednine (*radost-i*), *-i* za dativ jednine (*radost-i*) itd.; (3) za imenice srednjega roda: *-o* za nominativ jednine (*odijel-o*), *-a* za genitiv jednine (*odijel-a*), *-u* za dativ jednine (*odijel-u*) itd.; *-e* za nominativ jednine (*postolj-e*), *-a* za genitiv jednine (*postolj-a*), *-u* za dativ jednine (*postolj-u*) itd.; $-\emptyset$ za nominativ jednine (*ram-e- \emptyset*), *-a* za genitiv jednine (*ram-en-a*), *-u* za dativ jednine (*ram-en-u*) itd. Izdvojene su i neke pojedinosti vezane uz sklonidbu imenica muškoga, ženskoga i srednjega roda koje će u sljedećim potpoglavljima biti prikazane onako kako je to učinjeno u *Gramatici* Josipa Silića i Ive Pranjkovića.

Imenice muškoga roda

U gramatici Josipa Silića i Ive Pranjkovića izdvojene su neke pojedinosti vezane uz sklonidbu imenica muškoga roda. U imenica muškoga roda koje znače što neživo, akuzativ jednine izrazom (samo izrazom – ne i sadržajem!) istovjetan je s nominativom jednine. Isto su tako istovjetni (samo izrazom!) lokativ jednine s dativom jednine, vokativ množine s nominativom množine te lokativ i instrumental množine s dativom množine. U imenica koje predstavljaju živo akuzativ jednine istovjetan je s genitivom jednine. Ostali su padeži kao u imenica koje znače neživo. Imenice kojih osnova završava na nepčani suglasnik razlikuju se od imenica s osnovom na nenepčani suglasnik u vokativu jednine (*kandidat-e - kovač-u*) i u instrumentalu jednine (*kandidat-om – kovač-em*). Završni se glasovi osnova imenica muškoga roda *-k, -g, -h* ispred nastavka *-e* mijenjaju u glasove *-č, -ž* i *-š* (*ratnik-e – ratnič-e, bog-e – bož-e, duh-e – duš-e*). U vokativu jednine glas *c* ispred nastavka *-e* prelazi u *č* (*stric-e – strič-e*). U nominativu, dativu, vokativu i instrumentalu množine glasovi se *-k, -g, -h* ispred *-i* mijenjaju u *-c, -z, -s* (*ratnik-i - ratnic-i, arheolog-i - arheolož-i, duh-i - dus-i*). Prva se promjena naziva prvom palatalizacijom, a druga, drugom palatalizacijom ili sibilizacijom. Imenice kojima osnova završava na *-ac, -ak, -alj, -am, -ar* i *-at* gube *-a* u svim padežima osim u nominativu jednine i genitivu množine: N jd. *star-ac-ø*, G jd. *star-c-a*, D jd. *star-c-u* itd., G mn. *star-ac-a*; N jd. *priljep-ak*, G jd. *priljep-k-a*, D jd. *priljep-k-u* itd., G mn. *priljep-ak-a*; N jd. *ped-alj-ø*, G jd. *ped-lj-a*, D jd. *ped-lj-u* itd., G mn. *ped-alj-a*; N jd. *obuj-am-ø*, G jd. *obuj-m-a*, D jd. *obuj-m-u* itd., G mn. *obuj-am-a*; N jd. *met-ar*, G jd. *met-r-a*, D jd. *met-r-u* itd., G mn. *met-ar-a*; N jd. *nok-at-ø*, G jd. *nok-t-a*, D jd. *nok-t-u* itd., G mn. *nok-at-a*. Kada se ispred *-k* i ispred *-t* nađu zvučni suglasnici *b, d, dž, đ, g, z* i *ž*, prelaze u svoje nezvučne parnjake *p, t, č, ć, k, s* i *ž*: *prisob-ak-ø* → *prisob-k-a* → *prisop-k-a*; *pomladak-ø* → *pomlad-k-a* → *pomlat-k-a*; *kovrdž-ak-ø* → *kovrdž-k-a* → *kovrč-k-a*; *omed-ak-ø* → *omed-k-a* → *omeć-k-a*; *izlaz-ak* → *izlaz-k-a* → *izlas-k-a*; *umnož-ak* → *umnož-k-a* → *umnoš-k-a*. Suglasnici *b* i *ž* prelaze u svoje bezvučne parnjake kada se nađu ispred *c* i ispred *č*: *vrab-ac-ø* → *vrab-c-a* → *vrap-c-a*, *vrab-č-e* → *vrap-č-e*, *tronož-ac-ø* → *tronož-c-a* → *tronoš-c-a*, *tronož-č-e* → *tronoš-č-e*. Suglasnik *z* nakon prijelaska u suglasnik *s* ispred suglasnika *č* pretvara se u suglasnik *š*: *bakrorez-ac-ø* → *bakrorez-č-e* → *bakrores-č-*

e→*bakroreš-č-e*. Takva je promjena (*s* u *š* ispred palatalnog suglasnika) nazvana palatalizacija po mjestu tvorbe.

Nadalje su, s obzirom na rečeno o glasovnim promjenama i pojedinostima u sklonidbi imenica muškoga roda prikazane paradigme i to posebno za imenice muškoga roda što znače „što živo“, a posebno za one što znače „što neživo“, iako su, osim akuzativa koji je u imenica za neživo jednak nominativu, a u imenica za živo genitivu, svi nastavci za živo i neživo jednaki.

Slijede još i primjeri glasovnih promjena ispadanja fonema na granicama morfema, npr. u imenica s osnovom na *-dac*, *-tac* (*sudac-sudca*→*suca*, *zubatac-zubatca*→*zubaca*) ili pak „neispadanja fonema“, konkretno *nepostojanog a* ako se ispred *-ac* pojave raspodjele *dl*, *dr*, *nč*, *sl*, *sn* i *tl* (*podlac-ø-podlac-a*, *mudrac-ø-mudrac-a*), primjeri provođenja vokalizacije (N jd. *oklijevalac*, G jd. *oklijevaoca*, D *oklijevaocu*) i njezinog neprovođenja (N jd. *ilegalac*, G jd. *ilegalca*, D jd. *ilegalcu*) te imenica muškoga roda stranoga podrijetla koje u nominativu jednine nemaju, ali u genitivu množine imaju *nepostojano a* (*afekt-ø-afekat-a*, *subjekt-ø-subjekat-a*). Ima riječi i o jednosložnim imenicama muškoga roda koje u množini dobivaju morfem *-ov* ili *-ev*, ovisno o tome dolaze li iza nepčanih ili iza nenepčanih suglasnika.

Imenice ženskoga roda

Imenice ženskoga roda određene su kao one imenice koje završavaju u nominativu jednine gramatičkim morfemima *-a* i *-ø*. Npr.: *žen-a, djevojk-a, kuć-a, noć-ø, moć-ø, bol-ø*. Kao jedna od bitnih razlika u odnosu na imenice muškoga i srednjega roda navedena je činjenica da imenice ženskoga imaju iste gramatičke morfeme i kada im osnova završava na nepčani suglasnik i kada im osnova završava na nenepčani suglasnik. Sklonidba imenica ženskoga roda koje u nominativu završavaju na *-a* glasi ovako: N jd. *žen-a*, G jd. *žen-e*, D jd. *žen-i*, A jd. *žen-u*, V jd. *žen-o*, L jd. *žen-i*, I jd. *žen-om*. Takvu sklonidbu imaju i imenice muškoga spola koje u nominativu jednine završavaju na *-a*: *gazd-a, tat-a, vojvod-a, pap-a, vođ-apa* i vlastite imenice *Nikol-a, Ivic-a, Luk-a*. Za imenice tipa *djeca* tvrdi se da postoje dva morfema *-a*, jedan koji takve imenice uključuje u imenice ženskoga roda: N jd. *djec-a*, G jd. *djec-e*, D jd. *djec-i*, A jd. *djec-u*, V jd. *djec-o*, L jd. *djec-i*, I jd. *djec-om* i drugi koji takve imenice uključuje u imenice srednjega roda u nominativu množine. Potom slijedi objašnjenje kako bismo „oblik *djeca*, makar u mislima, trebali članiti ovako: *djec-a'-a²*, gdje je *-a²* nositelj ženskog roda u jednini, a *-a'* nositelj srednjega roda u nominativu množine“. Tvrdi se da je takvo objašnjenje u skladu s karakterom morfema: morfem je morfem po tome što ima jedan izraz i jedan sadržaj. Kao i *djeca* objašnjavaju se i brojevnice *dvojica, trojica, četvorica* itd. Opće imenice na *-ic-a* ženskog roda i ženskog spola imaju u vokativu jednine morfem *-e*: *prijateljic-e, učiteljic-e* kao i osobna imena muškoga i ženskoga spola na *-ic-a* (*Maric-e, Ivic-e*), dok opće imenice muškoga i ženskoga spola i ženskoga roda mogu imati i morfem *-e* i morfem *-o* (*izdajic-e/izdajic-o, propalic-e/propalic-o*). Ženska osobna imena koja ne završavaju na *-ic-a* imaju u vokativu morfem *-o* ili morfem *-a* (*Marij-a/Marij-o, Anj-a/Anj-o*), dok muška imaju samo morfem *-a* (*Luk-a, Matij-a, Nikol-a*).

Slijede i opisi glasovnih promjena vezanih uz sklonidbu imenica ženskoga roda. U dativu i lokativu u većine imenica provodi se sibilizacija (*rijeka-rijeci, dlaka-dlaci, vlaga-vlazi, utjeha-utjesi*), međutim postoje imenice u kojih se te promjene ne provode: *baka-baki, štuka-štuki, špaga-špagi, psiha-psihi*. Toj skupini pripadaju i imenice ženskoga spola izvedene od naziva naroda, država, kontinenta te naseljenih mjesta (*Brođanka-Brođanki, Zagrepčanka-Zagrepčanki, Hercegovka-Hercegovki*), dok se pri uporabi nekih zemljopisnih imena sibilizacija provodi, a nekih ne provodi (*Amerika-Americi, Rijeka-Rijeci, Lika-Lici / Krka-Krki, Volga-Volgi, Boka-Boki*), a u nekih su oba oblika (s provedenom promjenom ili bez

promjene) u upotrebi (*Gradiška-Gradiški* i *Gradišci*, *Požega-Požegi* i *Požezi*). Za imenice kojima osnova završava na *-sk*, *-šk* smatra se da mogu provoditi sibilizaciju, ali ne moraju: *dask-a* - *dasc-i* i *dask-i*, *gusk-a* - *gusc-i* i *gusk-i*, *pušk-a* - *pušk-i* i *pušč-i*, dok imenice kojih osnova završava na *-sh* i *-zg* nikako ne mogu: *pash-a* - *pash-i*, *bazg-a* - *bazg-i*, *tezg-a* - *tezg-i*. Drži se također da imenice kojima osnova završava na *-tk* imaju dvostruke oblike (na *-tk* i na *-c*): *bitk-a* - *bic-i* i *bitk-i*, *pretklijetk-a* - *pretklijetc-i* i *pretklijetk-i*, *zagonetk-a* - *zagonec-i* i *zagonetk-i*, *pripovijetk-a* - *pripovjec-i* i *pripovjetk-i*, dok se od nekih takvih imenica „uvriježila“ uporaba samo oblika sa *tk*: *četk-a* - *četk-i*, *tetk-a* - *tetk-i*, *votk-a* - *votk-i*.

Nepostojano *a* može se pojaviti u genitivu množine imenica kojima osnova završava na *db*, *džb*, *žb*, *vc*, *nč*, *ck*, *čk*, *čk*, *jk*, *ljk*, *mk*, *nk*, *pk*, *sk*, *rk*, *šk*, *tk*, *vk*, *gl*, *kl*, *tl*, *blj*, *čm*, *sm*, *šm*, *žm*, *kn*, *sn*, *šnj*, *dr*, *žr*, *tr*, *nt*, *rt*, *kv* i *tv*, no većina takvih imenica može imati nastavak za genitiv množine *-ābez* nepostojanog *a* ili jednostavno nastavak *-i*: *ženidāba* - *ženidb-a* - *ženidb-i*, *narudžāb-a* - *narudžb-a* - *narudžb-i*, *izložab-a* - *izložb-a* - *izložb-i*, *ovac-a* - *ovc-a* - *ovc-i*, *sorat-a* - *sort-a* - *sort-i*, *pošiljak-a* - *pošiljk-a* - *pošiljk-i*, *katedar-a* - *katedr-a* - *katedr-i* itd.

Imenicama ženskoga roda s gramatičkim morfemom *-ø* pripadaju imenice s tvorbenim morfemom *-ost*: *radost-ø*, *žalost-ø*, *milost-ø*, *srditost-ø*, itd. te imenice *dob-ø*, *skrb-ø*, *riječ-ø*, *žuč-ø*, *peč-ø*, *bol-ø*, *obitelj-ø*, *neman-ø*, *kap-ø*, *zvijer-ø*, *strast-ø*, *večer-ø*, *pamet-ø*, *vijest-ø*, *srž-ø* itd. Opća je sklonidba takvih imenica ovakva: N jd. *radost-ø*, G jd. *radost-i*, D jd. *radost-i*, A jd. *radost-ø*, V jd. *radost-i*, L jd. *radost-i*, I jd. *radost-i* i *radošć-u*, N mn. *radost-i*, G mn. *radost-i*, D mn. *radost-ima*, A mn. *radost-i*, V mn. *radost-i*, L mn. *radost-ima*, I mn. *radostima*. Neke od takvih imenica imaju nepostojano *a* koje se pojavljuje samo u nakuzativu i nominativu jednine: *misao-ø* - *misl-i*, *plijesan-ø* - *plijesn-i*. Instrumental jednine završava na *-ju*, *-u*, *-i*. U imenicama koje u instrumentalu imaju *-ju* dolazi do jotacije. Smatra se da se instrumental s morfemom *-ju/-u* može rabiti u bilo kojem slučaju, a instrumental s morfemom *-i* samo kada prije imenice stoji pridjev, zamjenica ili prijedlog: (...*s velikom radosti*..., ...*s tvojom misli*..., ...*s obitelji*...)

Po sklonidbi takvih imenica sklanjanju se i zbirne imenice s tvorbenim morfemom *-ad* (*momčad*, *telad*). I imenice *kći* i *mati* pripadaju imenicama ženskoga roda koje u nominativu imaju nastavak *-ø*. Završno *-i* osnova u kosim padežima zamjenjuje se s *-er*. Pritome je izdvojena razlika da se *kći* potpuno sklanja po tipu imenica ženskog roda koje u nominativu imaju nastavak *-ø*, a *mati* u jednini djelomično i u množini potpuno po tipu imenica ženskoga roda koje završavaju morfemom *-a*.

Imenice srednjega roda

U imenice srednjeg roda svrstavaju se one imenice koje u nominativu jednine završavaju gramatičkim morfemima *-o*, *-e*, i *-ø*. Morfemom *-o* završavaju one imenice kojima osnova završava na nenepčani suglasnik (*neb-o*, *brd-o*, *krd-o*, *sel-o*, *mlijek-o*), a morfemom *-e* one imenice kojima osnova završava na nepčani suglasnik (*polj-e*, *groblj-e*, *središt-e*, *imanj-e*). Ponekad i iza suglasnika *c* i *r* dolazi *-e* kao oznaka srednjega roda: *lic-e*, *sunc-e*, *src-e*, *mor-e*.

Morfemom *-ø*, smatra se, završavaju imenice srednjega roda koje znače „mlado“ ili „malo“ i koje u kosim padežima imaju umjesto *e* inačicu *et*: *mač-e-ø* (*mač-et-a*), *dojenč-e-ø* (*dojenč-et-a*), *tele-ø* (*tel-et-a*). Slično je i s imenicama koje umjesto *e* u kosim padežima imaju *-en*: *ram-e-ø* (*ram-en-a*), *sjem-e-ø* (*sjem-en-a*), *plem-e-ø*, (*plem-en-a*).

Sklonidba imenica *sel-o*, *polj-e*, *plem-e-ø* glasi ovako: N jd. *sel-o*, G jd. *sel-a*, D jd. *sel-u*, A jd. *sel-o*, V jd. *sel-o*, L jd. *sel-u*, I jd. *sel-om* / N jd. *polj-e*, G jd. *polj-a*, D jd. *polj-u*, A jd. *polj-e*, V jd. *polj-e*, L jd. *polj-u*, I jd. *polj-em* / N jd. *plem-e-ø*, G jd. *plem-en-a*, D jd. *plem-en-u*, A jd. *plem-e*, V jd. *plem-e*, L jd. *plem-en-u*, I jd. *plem-en-om*.

U genitivu množine imenica kojih osnova završava na *-bl*, *-dl*, *-kl*, *-sl*, *-tl*, *-zl*, *-br*, *-dr* pojavit će se nepostojano *a*: *stabl-o* - *stabal-a*, *stakl-o* - *stakal-a*, *dobr-o* - *dobar-a*.

Imenica *dijet-e-ø* u množini dobiva oblik zbirne imenice *djec-a*. Za takve se imenice smatra da su na sintagmatskoj osi imenice srednjega roda u množini, a na paradigmatskoj osi imenice ženskoga roda u jednini. Primjer: *Djeca su zadovoljna* i *zadovoljna djeca-zadovoljne djece*. takve su još imenice *braća*, *gospoda* i *vlastela*.

Zaključak

Hrvatski jezik kao iskonsko obilježje hrvatskog naroda često je kroz povijest bio ugnjetavan i osporavan zahvaljujući raznim iskrivljenim ideologijama. Kao ni sva društvena, kulturna i znanstvena područja, utjecaj politike nije zaobilazio niti jezikoslovlje. Pod krinkom jezičnog unitarizma, stvaranja zajedničkoga jezika, djelovalo se i pokušavalo ugušiti suverenost hrvatskog jezika i zatrijeti hrvatsku jezikoslovnu i književnu tradiciju. No uz krive namjere dolazili su, naravno, loši i neispravni postulati u jezikoslovlju; od narodnog govora kao norme i fonološkog pravopisa („piši kako govoriš“) pa do gramatičkog opisa koji se svodi na popis oblika. U ovome je radu naglasak konkretno bio na kriteriju podjele imenica, odnosno imeničkih sklonidbi. Na primjeru suvremene nam *Gramatike hrvatskog jezika* Josipa Silića i Ive Pranjkovića koja se drži vukovskog načela podjele imenica prema rodu jasno se vidi da je takav način iznimno nepregledan i nesistematičan. Autori su dojam u gramatici pokušali popraviti tablicama koje nisu metodične i na prvi pogled logične samom svojom pozicijom. Srećom, u svim današnjim normativnim gramatikama slijedi se isključivo model zagrebačke filološke škole koji je, između ostalog, prepoznatljiv i po kriteriju podjele imenica prema genitivu jednine. Na primjeru Akademijine gramatike i Školske gramatike Sande Ham prikazano je i dokazano da je takav model kudikamo praktičniji, gramatičniji i točniji te kao takav razumljiviji i pristupačniji svakome izvornome ili neizvornome govorniku hrvatskoga jezika koji bilo koju od pet suvremenih hrvatskih gramatika uzme u svoje ruke.

Literatura

1. Babić,S., Brozović,D., Škarić,I., Težak,S.: *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2007.
2. Barić,E., Lončarić,M., Malić,D., Pavešić,S., Peti,M., Zečević,V., Znika,M: *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 2003.
3. Ham, S.: *Povijest hrvatskih gramatika*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2006.
4. Ham, S.: *Školska gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 2007.
5. Silić, J., Pranjković, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
6. Tafra, B.: *Jezikoslovna razdvojba*, Matica hrvatska, Zagreb, 1995.
7. Težak,S., Babić, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1994.